

Επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης στο παράδειγμα των εκπαιδευτικών της 9^{ης} Περιφέρειας Σ.Σ. Π.Ε. Αττικής

Dr. Χρίστος Πατσάλη & Δρ. Καλλιόπη Παπουτσάκη

Σχολικοί Σύμβουλοι Δ.Ε. Αττικής

stospa@otenet.gr *kparouts@primedu.uoa.gr*

Ανακοίνωση στο : 3ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ της ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑΣ ΕΝΩΣΗΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ με θέμα «**ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΣΥΓΧΡΟΝΟ & ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ**» ΑΘΗΝΑ 26 – 28 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 2016 (Πρακτικά , Α' τόμος σελ. :784-786)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη διερευνά την επαγγελματική ικανοποίηση εκπαιδευτικών απασχολούμενων στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, και είναι βασισμένη σε δείγμα 101 ατόμων της 9ης Περιφέρειας Σχολικού Συμβούλου, Π.Ε. Αττικής. Ειδικότερα, επιδιώκεται η αποτύπωση της συνολικής επαγγελματικής ικανοποίησης των υποκειμένων της έρευνας και η παραγωγή δεδομένων βασισμένων στη συσχέτιση των πτυχών που συγκροτούν την επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών με τους παράγοντες, που συνδέονται με τα ατομικά και δημογραφικά στοιχεία τους (φύλο, τα χρόνια υπηρεσίας, κ.ά.). Τα αποτελέσματα, σε μια αδρομερή περιγραφή, καταδεικνύουν ότι οι μόνιμοι εκπαιδευτικοί με λίγα χρόνια υπηρεσίας (1-10), δηλώνουν λίγο ικανοποιημένοι σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς με περισσότερα χρόνια, ως προς το καθεστώς απασχόλησης, το κοινωνικό γόητρο που τους προσδίδει το επάγγελμά τους και τις εκπαιδευτικές απαιτήσεις, ενώ δηλώνουν μέτρια ικανοποίηση ως προς το βαθμό αναγνώρισης των προσπαθειών τους. Επίσης, οι μόνιμοι και οι αναπληρωτές εκπαιδευτικοί δηλώνουν μεγαλύτερη επαγγελματική ικανοποίηση σε σχέση με τις ειδικότητες, όσον αφορά στις συνθήκες εργασίας, στις διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται στον εργασιακό χώρο, στην καθοδήγηση και υποστήριξη και στην επαγγελματική ανέλιξη, ενώ οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων αισθάνονται μέτρια ικανοποίηση ως προς το επάγγελμά τους γενικότερα, και κανένας από αυτούς δεν δηλώνει έλλειψη ικανοποίησης ως προς το status απασχόλησης.

0. Εισαγωγή – Προβληματική της έρευνας

Οι συνθήκες δουλειάς, οι οικονομικές απολαβές, οι συχνές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, οι στάσεις και απαιτήσεις των γονέων κ.ά., είναι παράγοντες που ενδημούν στο περιβάλλον εργασίας των εκπαιδευτικών, και ως εκ τούτου δύνανται να επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά, και εν πολλοίς να καθορίζουν το βαθμό επαγγελματικής ικανοποίησης των εργαζόμενων (Κάντας, 2009).

Με βάση αυτήν την παραδοχή αναδεικνύεται η επαγγελματική ικανοποίηση, σε ουσιαστική συνιστώσα της εκπαίδευσης, και λειτουργεί ως εξαρτημένη «μεταβλητή». Έτσι εκλαμβάνεται, σύμφωνα και με το πνεύμα του κοινά αποδεκτού ορισμού, του Baron, ως πολυδιάστατη¹ κατασκευή εξαρτώμενη από τις θετικές και αρνητικές υποκειμενικές στάσεις, που έχει το άτομο για την εργασία του. Αντικατοπτρίζει τα συναισθήματά του, για διάφορες πτυχές του επαγγέλματός του, ολιστικά (Kohler, 1988). Οι πτυχές που αφορούν τις συνθήκες και το πλαίσιο μέσα στο οποίο επιτελείται η εργασία συγκροτούν την εξωτερική επαγγελματική ικανοποίηση π.χ. μισθολογική κατάσταση, επαγγελματικές σχέσεις (Πετρίλη, 2007). Παράγοντες που αναφέρονται στο περιεχόμενο της εργασίας, τη φύση των εργασιακών καθηκόντων (π.χ. κτιριακή και υλικοτεχνική υποδομή, περιεχόμενο του επαγγέλματος) αποτελούν την εσωτερική ικανοποίηση. Ενώ μια άλλη κατηγορία παραγόντων συγκροτεί τη γενική ικανοποίηση.

Έτσι φαίνεται η επαγγελματική ικανοποίηση να εκφράζει μια συνολική και ενιαία στάση, που συντίθεται βέβαια από διαφορετικές επιμέρους πτυχές. Οι αναφερθέντες παράγοντες επιδρούν άλλος σε μικρότερο και άλλος σε μεγαλύτερο βαθμό στην επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών. Ο βαθμός ικανοποίησης που αισθάνονται οι εκπαιδευτικοί από την εργασία² προβάλλεται στο έργο τους, και όπως επισημαίνουν έρευνες, επιδρά στην παραγωγικότητα (Μακρή –Μπότσαρη, 2003), ενώ συνδέεται και με την αποτελεσματικότητα των σχολείων (Zigareli, 1996). Αυτός είναι άλλωστε και ένας από τους λόγους της εκδήλωσης του μεγάλου και με διαχρονική εμβέλεια ερευνητικού ενδιαφέροντος για το θέμα. Μπορεί η εκδήλωση του ερευνητικού ενδιαφέροντος μεταξύ άλλων χωρών και της Ελλάδας να μην έχει την ίδια χρονική αφετηρία, όμως υπήρξε κοινός τόπος των ερευνητικών προσπαθειών. Βασίστηκαν στο εγχείρημα της συσχέτισης των πτυχών που συνθέτουν την επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών με ένα σύνολο παραγόντων συνδεδεμένων με τα ατομικά και δημογραφικά στοιχεία.

Από ερευνητικά αποτελέσματα ευρωπαϊκών χωρών διαπιστώνεται ότι: το 80% των Ελβετών εκπαιδευτικών αισθάνονται ικανοποιημένοι ως πολύ ικανοποιημένοι με τη δυνατότητα άσκησης του εκπαιδευτικού έργου, με την απασχόληση τους με τα

---

¹ Με αυτήν τη θεωρητική σκοπιά διερευνάτε η ικανοποίηση από την εργασία, όχι μόνο γενικώς όπως με το μονοδιάστατο μοντέλο, αλλά και σε σχέση με τις επιμέρους πτυχές της δραστηριότητας

² Οι όροι «ικανοποίηση από την εργασία» και «επαγγελματική ικανοποίηση» - *Arbeitszufriedenheit* (*job satisfaction*), *Berufszufriedenheit* (*vocational satisfaction*) - χρησιμοποιούνται εδώ με τον ίδιο τρόπο, όπως στην αγγλόφωνη και τη γερμανόφωνη βιβλιογραφία ως μερικώς συνώνυμοι (Ammann, 2004, σ.17–19). Ο πρώτος εκφράζει τη στιγμιαία αξιολόγηση της τρέχουσας εργασιακής κατάστασης, ενώ ο δεύτερος το συνολικό μακροπρόθεσμο υπολογισμό της ικανοποίησης εκ του επαγγέλματος.

παιδιά, με την ποικιλομορφία των δραστηριοτήτων που μπορούν να αναπτύξουν (Bieri, 2006). Δεν είναι καθόλου ικανοποιημένοι, σύμφωνα με τον Bieri αναφορικά με το κοινωνικό γόητρο του επαγγέλματος, με τις ευκαιρίες σταδιοδρομίας και τις δυνατότητες που υπάρχουν για επαγγελματική εξέλιξη.

Σε δείγμα 267 Άγγλων εκπαιδευτικών το 37% εκφράζει γενικώς ικανοποίηση και το 47% ανάμικτα συναισθήματα. Σε έρευνα διεθνούς εμβέλειας με συμμετοχή 2013 εκπαιδευτικών από τις χώρες (Bieri, 2002): Ολλανδία, Βέλγιο, Πορτογαλία, Ισπανία, Γερμανία, Μ. Βρετανία, φαίνεται η ικανοποίηση, των ξεχωριστών ομάδων, αναγόμενη στη δήλωση «I am very satisfied» (Είμαι πολύ ικανοποιημένος), να κυμαίνεται σε τιμές μεταξύ 4.27 και 3.89, με την κλιμάκωση να περιλαμβάνει από 1= καθόλου ικανοποιημένος μέχρι 4 = πάρα πολύ ικανοποιημένος. Οι Αυστριακοί είναι οι πιο ικανοποιημένοι από όλες τις ομάδες. Ενώ χαμηλότερη ικανοποίηση, σε σχέση με τους παραπάνω, εκφράζουν οι Πορτογάλοι εκπαιδευτικοί. Την ίδια εικόνα δείχνουν και άλλα ερευνητικά δεδομένα σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, ότι δηλαδή, η συνολική επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών κυμαίνεται από μέτριο έως αρκετά υψηλό επίπεδο (Kyriakou & Sutcliffe, 1979. Chaplain, 1995, Καντάς, 1992. Ταρασιάδου & Πλατσίδου, 2009).

Όσον αφορά στα χρόνια υπηρεσίας, το τοπίο δεν είναι ξεκάθαρο διότι υπάρχουν έρευνες που δείχνουν ότι αυτά επηρεάζουν την επαγγελματική ικανοποίηση (Sari, 2004), ενώ σε άλλες δεν διαπιστώνεται κάτι ανάλογο (Παπαδόπουλος, 2008). Η σημασία της επαγγελματικής ικανοποίησης του εκπαιδευτικού για τη διδασκαλία και την εκπαίδευση γενικότερα, δεν μπορεί να αφήνει αδιάφορο τον Σχολικό Σύμβουλο. Άπτεται του ρόλου του και της αποστολής του. Για αυτό και η διερεύνηση του ζητήματος στην Περιφέρεια ευθύνης μας, η οποία μάλιστα περιλαμβάνει πολλούς τύπους σχολείων (ΕΑΕΠ, ΖΕΠ, παραδοσιακά Ολοήμερα), θεωρήθηκε αναγκαία.

1.Σκοπός - Ερευνητικά ερωτήματα

Η παρούσα, επισκοπική μελέτη, σκοπεύει να διερευνήσει την επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης της 9ης Περιφέρειας Σ.Σ. Αττικής μέσα από την προσωπική τους οπτική. Στο πλαίσιο της πραγμάτωσης του ανωτέρω σκοπού, διατυπώθηκαν τα ακόλουθα ερευνητικά ερωτήματα:

- Αισθάνονται ικανοποιημένοι από το επάγγελμά τους οι αναφερθέντες εκπαιδευτικοί και σε ποιο βαθμό;
- Πως συσχετίζονται οι δημογραφικοί παράγοντες, «ανεξάρτητες» μεταβλητές: φύλο, χρόνια υπηρεσίας, ειδικότητα, επίπεδο τυπικής εκπαίδευσης, με τις πτυχές που συνθέτουν την επαγγελματική ικανοποίηση (εξωτερική, εσωτερική, γενική).

2. Δείγμα - Εργαλείο έρευνας

Ομάδα εστίασης ήταν εκπαιδευτικοί από όλο το φάσμα των υπηρετούντων ως διδάσκοντες σε τριών τύπων σχολεία της 9ης Περιφέρειας Αττικής το σχολικό έτος 2014-15. Το δείγμα, που συλλέχθηκε με απλή τυχαία δειγματοληψία, αντιπροσωπεύει το 50% του συνολικού πληθυσμού. Η συμμετοχή χαρακτηρίζεται από συνειδητή συναίνεση και εθελοντική διάθεση. Τα ερωτηματολόγια επιδόθηκαν σε κατάλληλη, για την εξασφάλιση της ποιότητας της έρευνας, περίοδο³, και οι εκπαιδευτικοί δεν γνώριζαν την ταυτότητα των ερευνητών.

Για την ανάπτυξη του ερευνητικού εργαλείου λήφθηκαν υπόψη: το ερωτηματολόγιο Minnesota Satisfaction Questionnaire (Weis, Dawis & Lofquist, 1968) στις δύο εκδοχές του και το ερωτηματολόγιο Teacher Job Satisfaction Questionnaire (ερωτηματολόγιο για την επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών). Αρκετά συνέβαλε στη δομή και διατύπωση ερωτημάτων η μελέτη του περιεχομένου των ερωτηματολογίων παρόμοιων ερευνών (Nevill & Allan, 2004, Σαλωνίτης, 2002) ως και η αξιοποίηση της επαγγελματικής μας εμπειρίας.

Το δημιουργηθέν ερωτηματολόγιο που, είναι προσαρμοσμένο και ανταποκρίνεται στις ανάγκες της έρευνας, μετρά την επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών στις συνθήκες που τους περιβάλλουν, αφού τα στοιχεία, που το συνθέτουν εναρμονίζονται με το εκπαιδευτικό και κοινωνικό συγκείμενο. Αυτό έδειξε άλλωστε και το αποτέλεσμα του ελέγχου της εγκυρότητας περιεχομένου του.

Απαρτίζεται από 70 κλειστού τύπου ερωτήματα, προσδιοριστικές μεταβλητές με τα οποία ελέγχονται - αξιολογούνται 20 διαστάσεις του εργασιακού περιβάλλοντος που επηρεάζουν την επαγγελματικής ικανοποίησης. Αυτοί οι 20 τομείς διαρθρώνονται κατ' αντιστοιχία στα εξής 3 πεδία – κλίμακες του ερωτηματολογίου :

A. Εσωτερική επαγγελματική ικανοποίηση, η οποία σχετίζεται με: τις στάσεις και απαιτήσεις γονέων, τις κοινωνικές επιδράσεις στη συμπεριφορά των μαθητών, τις συνθήκες που ελαττώνουν το άγχος, τα επαγγελματικά ενδιαφέροντα.

B. Εξωτερική επαγγελματική ικανοποίηση, η οποία σχετίζεται με: τις συνθήκες εργασίας, τις διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται στον εργασιακό χώρο, τις οικονομικές απολαβές, το καθεστώς απασχόλησης, την παροχή κινήτρων, τη δυνατότητα συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων, την αξιοκρατία του συστήματος, την επαγγελματική τους ανέλιξη, τον τρόπο αξιολόγησης από τους ανωτέρους.

Γ. Γενική ικανοποίηση επαγγελματική ικανοποίηση, η οποία σχετίζεται με: την καθοδήγηση και υποστήριξη, την κοινωνική του θέση, τα αναλυτικά προγράμματα

---

³ Μεταξύ της επιστροφής από τις διακοπές του Πάσχα και πριν από τις ο τέλος της σχολικής χρονιάς.

σπουδών και τα διδακτικά εγχειρίδια το βαθμό αναγνώρισης των προσπαθειών τους τις συχνές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις, τις επαγγελματικές απαιτήσεις.

Οι ερωτώμενοι, καλούνται να αποτυπώσουν, σύμφωνα με το ατομικό τους προφίλ, την αίσθηση που έχουν για την επαγγελματική τους ικανοποίηση, σε μια πεντάβαθμη κλίμακα, με διαβαθμίσεις: καθόλου ικανοποιημένος = 1, κάπως ικανοποιημένος=2, μέτρια ικανοποιημένος=3, αρκετά ικανοποιημένος=4, εξαιρετικά ικανοποιημένος =5 .

3.Έλεγχος αξιοπιστίας και εγκυρότητας του ερωτηματολογίου

Ο έλεγχος της αξιοπιστίας διερευνήθηκε με το συντελεστή Cronbach's Alpha, ο οποίος βρέθηκε για την εξωτερική, εσωτερική και γενική ικανοποίηση αντίστοιχα $\alpha=0,77$, $\alpha=0,86$ και $\alpha=0,88$, τιμές οι οποίες θεωρήθηκαν ικανοποιητικές. Η εγκυρότητα του ερωτηματολογίου διασφαλίζεται με την επιλογή του ανωτέρου εργαλείου, το οποίο έχει κατασκευαστεί για να μετράει την επαγγελματική ικανοποίηση των ατόμων.

4.Το δείγμα της έρευνας

Το δείγμα λήφθηκε από τα 12 Δημοτικά Σχολεία της 9ης Περιφέρειας Σχολικών Συμβούλων (Α΄ Διεύθυνσης). Οι εκπαιδευτικοί που έλαβαν μέρος στην έρευνα ήταν 101 σε σύνολο 230, από αυτούς οι 30 (29,7%) είναι άνδρες και οι 71 (70,3%) είναι γυναίκες, οι 28 (27,7%) έχουν από 1-10 έτη υπηρεσίας, οι 47 (46,5%) από 11-20 και οι 26 (25,7%) από 21 και άνω. Επιπλέον, οι 80 (79,2%) είναι μόνιμοι εκπαιδευτικοί, οι 12 (11,9%) αναπληρωτές και 9 (8,9%) ειδικότητες με μετάταξη από δευτεροβάθμια, κυρίως ξενόγλωσσοι. Από το σύνολο του δείγματος οι 12 (11,9%) έχουν μετεκπαίδευση στο Μαράσλειο Διδασκαλείο, οι 11 (10,9%) μεταπτυχιακό και 8 (7,9%) επιμόρφωση στο Μείζον Πρόγραμμα.

5 Ανάλυση δεδομένων - Αποτελέσματα της έρευνας

Η στατιστική ανάλυση πραγματοποιήθηκε, προκειμένου να αποτυπωθεί η γενική, εσωτερική και εξωτερική επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών, καθώς και ο βαθμός ικανοποίησής τους σε σχέση με τους δημογραφικούς παράγοντες και τους παράγοντες που συνθέτουν την επαγγελματική ικανοποίηση.

5.1. Διαβάθμιση της επαγγελματικής ικανοποίησης των εκπαιδευτικών

Η στατιστική ανάλυση των Μέσων Όρων (Μ) στους παράγοντες που συνθέτουν την εργασιακή ικανοποίηση των εκπαιδευτικών αποτυπώνεται στους κάτωθι πίνακες με διαβαθμισμένες τις πτυχές του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού. Μέγιστος βαθμός ικανοποίησης είναι ο αριθμός 5, στην πεντάβαθμη κλίμακα και τιμές, οι οποίες κυμαίνονται από 4,21 έως 4,73 (Πίνακας 1), ενώ χαμηλότερος βαθμός

ικανοποίησης είναι ο αριθμός 1 και τιμές, οι οποίες κυμαίνονται από 2,37 έως 3,06 (Πίνακας 2).

Πίνακας 1. Πτυχές του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού με τη υψηλότερη ικανοποίηση

Μεταβλητές	Μέσος όρος
Οι διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται στον εργασιακό χώρο	4,73
Η παροχή κινήτρων	4,71
Ο τρόπος διεύθυνσης και εποπτείας από τις προϊσταμένες αρχές	4,59
Τα επαγγελματικά ενδιαφέροντα	4,53
Οι συνθήκες εργασίας	4,24
Οι συχνές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις	4,21

Πίνακας 2. Πτυχές του επαγγέλματος του εκπαιδευτικού με τη χαμηλότερη ικανοποίηση

Μεταβλητές	Μέσος όρος
Ο τρόπος αξιολόγησης από τους ανωτέρους	2,37
Οι οικονομικές απολαβές	2,39
Οι συνθήκες που ελαττώνουν το άγχος	2,30
Η κοινωνική τους θέση	2,83
Οι επαγγελματικές απαιτήσεις	3,00
Οι στάσεις και τις απαιτήσεις των γονέων	3,06

5.2.Επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών

Η στατιστική ανάλυση κατέδειξε ότι δεν υπάρχει εκπαιδευτικός που να δηλώνει, «καθόλου» ικανοποιημένος ως προς τη γενική επαγγελματική ικανοποίηση, ένας εκπαιδευτικός (1%) είναι λίγο ικανοποιημένος, 26 εκπαιδευτικοί (25,7%) είναι μέτρια ικανοποιημένοι, 54 εκπαιδευτικοί (53,5%) είναι αρκετά ικανοποιημένοι, και 14 εκπαιδευτικοί (13,9%) είναι εξαιρετικά ικανοποιημένοι.

Όσον αφορά στην εξωτερική ικανοποίηση δεν υπάρχει εκπαιδευτικός που να είναι «καθόλου» ικανοποιημένος, 10 εκπαιδευτικοί (9,9%) είναι λίγο ικανοποιημένοι, 55 εκπαιδευτικοί (54,5%) είναι μέτρια ικανοποιημένοι, 33 εκπαιδευτικοί (32,7%) είναι αρκετά ικανοποιημένοι και 2 εκπαιδευτικοί (2%) είναι εξαιρετικά ικανοποιημένοι.

Όσον αφορά στην εσωτερική επαγγελματική ικανοποίηση δεν υπάρχει εκπαιδευτικός που να είναι «καθόλου» ικανοποιημένος, 1 (1%) είναι λίγο ικανοποιημένος, 10 (9,9%) είναι μέτρια ικανοποιημένοι, 60 (59,4%) είναι αρκετά ικανοποιημένοι, 25(24,8%) είναι εξαιρετικά ικανοποιημένοι.

5.3. Επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών και δημογραφικά στοιχεία

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης της επαγγελματικής ικανοποίησης των εκπαιδευτικών σε σχέση με δημογραφικούς παράγοντες.

5.3.1.Επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών και φύλο

Η στατιστική ανάλυση κατέδειξε ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά ως προς το φύλο και τους 20 παράγοντες.

5.3.2.Επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών και έτη υπηρεσίας

Στατιστικά σημαντική διαφορά βρέθηκε στους παράγοντες που αφορούν στην επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών σε σχέση με τα έτη υπηρεσίας. Ειδικότερα, οι εκπαιδευτικοί που έχουν από 1-10 έτη υπηρεσίας δηλώνουν λιγότερη επαγγελματική ικανοποίηση σε σχέση με τους άλλους εκπαιδευτικούς (Πίνακας 3), ενώ οι εκπαιδευτικοί με 11-20 έτη υπηρεσίας φαίνεται να έχουν τη μεγαλύτερη επαγγελματική ικανοποίηση ($f=3,39$, $p=0,021$) σε σχέση με τις άλλες ομάδες. Οι εκπαιδευτικοί με λίγα χρόνια υπηρεσίας (1-10) δηλώνουν ότι είναι λιγότερο ικανοποιημένοι όσον αφορά στο καθεστώς απασχόλησης, στην κοινωνική θέση που προσδίδει το επάγγελμά τους και στις εκπαιδευτικές απαιτήσεις και μέτρια ικανοποιημένοι ως προς το βαθμό αναγνώρισης των προσπαθειών τους σε σχέση με τους άλλους εκπαιδευτικούς.

Πίνακας 3. Επαγγελματική ικανοποίηση ως προς τα έτη υπηρεσίας

Μεταβλητές	Τιμές	<i>p</i>
Καθεστώς απασχόλησης	A4=10,952	$p=0,000$
Επαγγελματική Ανέλιξη	A9=3,276,	$p=0,014$
Κοινωνική Θέση	A12=4,283	$p=0,016$
Βαθμός αναγνώρισης των προσπαθειών τους	A15=3,090	$p=0,050$
Επαγγελματικές απαιτήσεις	A20=4,209	$p=0,018$

5.3.3.Επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών και σπουδές

Στατιστικά σημαντική διαφορά βρέθηκε στην επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών σε σχέση με τις σπουδές. Ειδικότερα, η διαφορά εστιάζεται στους

εκπαιδευτικούς που έχουν μεταπτυχιακό και στους εκπαιδευτικούς με βασικό πτυχίο (Πίνακας 4). Οι εκπαιδευτικοί με μεταπτυχιακές σπουδές φαίνεται να είναι λιγότεροι ικανοποιημένοι ως προς την καθοδήγηση και υποστήριξή τους, καθώς και την επαγγελματική ανέλιξη σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς που έχουν βασικό πτυχίο.

Πίνακας 4. Επαγγελματική ικανοποίηση ως προς σπουδές

Μεταβλητές	Τιμές	p
Καθοδήγηση και Υποστήριξη	A5=4,475	p= 0,05
Επαγγελματική Ανέλιξη	A9=3,179,	p= 0,028

5.3.4.Επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών και σχέση εργασίας

Στατιστικά σημαντική διαφορά βρέθηκε ως προς τις σπουδές και τη σχέση εργασίας των εκπαιδευτικών (μόνιμοι, αναπληρωτές, ειδικότητες με μετάταξη από δευτεροβάθμια εκπαίδευση) (Πίνακας 5). Οι μόνιμοι εκπαιδευτικοί και οι αναπληρωτές φαίνεται να είναι περισσότερο ικανοποιημένοι (αρκετά έως εξαιρετικά) σε σχέση με τις ειδικότητες, όσον αφορά στις συνθήκες εργασίας, στις διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται στον εργασιακό χώρο, στην καθοδήγηση, στην υποστήριξη και στην επαγγελματική ανέλιξη. Επιπλέον, οι μόνιμοι εκπαιδευτικοί δηλώνουν περισσότερο ικανοποιημένοι σε σχέση με τους αναπληρωτές. Οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων αισθάνονται μέτρια ικανοποίηση αναφορικά με το επάγγελμά τους γενικότερα, και κανένας από αυτούς δεν δηλώνει έλλειψη ικανοποίησης ως προς το status απασχόλησης. Γενικά, κανένας από τους εκπαιδευτικούς ειδικοτήτων δεν δηλώνει ότι δεν είναι «καθόλου ικανοποιημένος» επαγγελματικά. Μικρό ποσοστό των ειδικοτήτων (11,1%) δηλώνει λίγο ικανοποιημένο ως προς τη συμμετοχή του στη λήψη αποφάσεων, στις στάσεις και απαιτήσεις των γονέων, στα ΑΠΣ και διδακτικά εγχειρίδια, καθώς και στο βαθμό αναγνώρισης των προσπαθειών τους, ενώ δε δηλώνεται κάτι ανάλογο από τους εκπαιδευτικούς και τους αναπληρωτές, οι οποίοι φαίνεται να είναι περισσότερο ικανοποιημένοι σε αυτούς τους τομείς, καθώς οι δηλώσεις τους κυμαίνονται από μέτρια έως εξαιρετικά ικανοποιημένοι.

Τέλος, οι δάσκαλοι φαίνεται να εισπράττουν περισσότερη επαγγελματική ικανοποίηση στην εσωτερική της διάσταση σε σύγκριση με τις ειδικότητες των εκπαιδευτικών των ξένων γλωσσών και τους αναπληρωτές εκπαιδευτικούς (F4=5,387, p=0,006).

Πίνακας 5. Επαγγελματική ικανοποίηση μονίμων και αναπληρωτών σε σχέση με τις ειδικότητες

Μεταβλητές	Τιμές	p
Συνθήκες εργασίας	A1=5,731	p=0,004
Διαπροσωπικές σχέσεις	A2=7,815	p=0,001
Καθεστώς απασχόλησης	A3=8,178	p=0,001
Καθοδήγηση και υποστήριξη	A4=12,010	p=0,000
Δυνατότητα συμμετοχής στη λήψη αποφάσεων	A7=5,833	p=0,004
Επαγγελματική ανέλιξη	A9=6,277	p=0,003
Στάσεις και απαιτήσεις των γονέων	A10=5,214	p=0,007
Α.Π.Σ. και διδακτικά εγχειρίδια	A13=3,711	p=0,028

6. Συζήτηση-Προτάσεις

Η ερευνά κατέδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί στην πλειονότητά τους είναι αρκετά έως εξαιρετικά ικανοποιημένοι, εύρημα το οποίο συνάδει με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών σε εθνικό και διεθνές επίπεδο (Κυριακού & Sutcliffe, 1979. Charplain, 1995, Καντάς, 1992. Ταρσιιάδου & Πλατσίδου, 2009), καθώς και ευρωπαϊκών χωρών, όπως της Ολλανδίας, του Βελγίου, της Πορτογαλίας, της Ισπανίας, της Γερμανίας και της Μ. Βρετανίας (Bieri, 2006).

Οι πτυχές του επαγγέλματος με την υψηλότερη ικανοποίηση, σύμφωνα με τις δηλώσεις των εκπαιδευτικών, φαίνεται να είναι οι διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται στον εργασιακό χώρο, η παροχή κινήτρων, ο τρόπος διεύθυνσης και εποπτείας από τις προϊσταμένες αρχές, τα επαγγελματικά ενδιαφέροντα, οι συνθήκες εργασίας, οι συχνές εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις. Αντίθετα, οι πτυχές του επαγγέλματος με τη χαμηλότερη ικανοποίηση φαίνεται να είναι οι οικονομικές απολαβές, οι συνθήκες που ελαττώνουν το άγχος, οι απαιτήσεις των γονέων και το ζήτημα της αξιολόγησης. Ως προς την τελευταία πτυχή τα αποτελέσματα δεν συμφωνούν με εκείνα της Γραμματικού, στα οποία φαίνεται οι μισοί από τους εκπαιδευτικούς να δηλώνουν ότι δεν νιώθουν ικανοποιημένοι από την έλλειψη αξιολόγησης στην εκπαίδευση.. Χαμηλό βαθμό ικανοποίησης ως προς την κοινωνική θέση (κοινωνικό γόητρο) και την επαγγελματική τους προοπτική, βιώνουν οι εκπαιδευτικοί της μελέτης μας, κάτι που είναι ανάλογο με τις δηλώσεις των Ελβετών εκπαιδευτικών (Bieri, 2006).

Ο βαθμός επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών στην παρούσα έρευνά φαίνεται ότι δεν σχετίζεται με το φύλο, εύρημα που συνάδει με ευρήματα άλλων ερευνών (Sarı, 2004. Δήμου, 2011). Αντίθετα, κάποιες άλλες καταδεικνύουν ότι οι άνδρες εκπαιδευτικοί είναι περισσότερο ικανοποιημένοι σε σχέση με τις γυναίκες (Eliophotou-Menon, Papanastasiou & Zempylas, 2008).

Όσον αφορά στα χρόνια υπηρεσίας, η έρευνα ανέδειξε, όπως άλλες έρευνες (Menon & Christou, 2002) ότι οι εκπαιδευτικοί με λίγα χρόνια υπηρεσίας (1-10) είναι λιγότερο ικανοποιημένοι σε σχέση με τους άλλους. Ειδικότερα, οι εκπαιδευτικοί με λίγα χρόνια υπηρεσίας δηλώνουν λιγότερο ικανοποιημένοι σε σχέση με το καθεστώς απασχόλησης, την κοινωνική θέση που προσδίδει το επάγγελμά τους και τις εκπαιδευτικές απαιτήσεις, ενώ δηλώνουν μέτρια ικανοποιημένοι ως προς το βαθμό αναγνώρισης των προσπαθειών τους. Την υψηλότερη ικανοποίηση φαίνεται να έχουν οι εκπαιδευτικοί με 11-20 έτη υπηρεσίας. Το χαμηλό επίπεδο επαγγελματικής ικανοποίησης στα πρώτα χρόνια της απασχόλησης των νέων εκπαιδευτικών θα μπορούσε να αποδοθεί, στην ύπαρξη αντιθέσεων μεταξύ των προσδοκιών τους και της πραγματικότητας που βιώνουν καθημερινά στο επαγγελματικό περιβάλλον. Με την πάροδο των χρόνων ο εκπαιδευτικός αποκτά περισσότερη εμπειρία και πείρα, πράγμα που μπορεί να οδηγήσει σε υψηλότερα επίπεδα ικανοποίησης (Menon & Christou 2002. Πετρίλη, 2007).

Η επαγγελματική ικανοποίηση φαίνεται να σχετίζεται και με τις σπουδές, καθώς οι εκπαιδευτικοί με μεταπτυχιακές σπουδές εισπράττουν λιγότερη ικανοποίηση ως προς την καθοδήγηση και υποστήριξή τους και την επαγγελματική ανέλιξη σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς που έχουν βασικό πτυχίο. Οι εκπαιδευτικοί με μεταπτυχιακές σπουδές έχουν υψηλότερες προσδοκίες για την επαγγελματική τους ανέλιξη και σε περίπτωση που δεν ικανοποιηθεί βιώνουν επαγγελματική δυσαρέσκεια.

Επιπλέον, η επαγγελματική ικανοποίηση σχετίζεται με τη σχέση εργασίας. Οι μόνιμοι και οι αναπληρωτές δηλώνουν μεγαλύτερη επαγγελματική ικανοποίηση σε σχέση με τις ειδικότητες, όσον αφορά στις συνθήκες εργασίας, στις διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται στον εργασιακό χώρο, στην καθοδήγηση και υποστήριξη και στην επαγγελματική ανέλιξη. Η έλλειψη κατάλληλου εκπαιδευτικού υλικού ή υλικοτεχνικής υποδομής, τα οποία μπορεί να βοηθήσουν το έργο των εκπαιδευτικών ειδικοτήτων (πληροφορικής, θεατρικής αγωγής, φυσικής αγωγής) μπορεί να συντελέσει σε μικρότερη επαγγελματική ικανοποίηση. Επιπλέον, οι Σχολικοί Σύμβουλοι ειδικοτήτων, εποπτεύοντας ένα μεγάλο αριθμό σχολικών μονάδων, δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν ενίοτε αποτελεσματικά στην υποστήριξη και καθοδήγηση των εκπαιδευτικών, με αποτέλεσμα οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων να δηλώνουν έλλειψη ικανοποίησης σε αυτόν τον παράγοντα. Επιπρόσθετα, οι δάσκαλοι φαίνεται να εισπράττουν περισσότερη επαγγελματική ικανοποίηση στην εσωτερική της διάσταση σε σχέση με όλους τους άλλους εκπαιδευτικούς. Οι αναπληρωτές εξαιτίας της βραχείας απασχόλησής τους και της μη σταθερής εργασιακής σχέσης στις ίδιες σχολικές μονάδες βιώνουν λιγότερη εσωτερική επαγγελματική ικανοποίηση σε σχέση με τους μόνιμους εκπαιδευτικούς.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι παρ'όλες τις διαφορές μεταξύ των κρατών, παραμένει, διεθνώς ως αίτημα στους κύκλους των εκπαιδευτικών, η ανατροπή της χαμηλής ικανοποίησης τους, αναφορικά με κοινωνικό γόητρο και την επαγγελματική εξέλιξη.

Ανεξάρτητα από τους περιορισμούς αυτής της μελέτης, επιβεβαιώθηκαν από τα αποτελέσματά της, κοινές ερευνητικές διαπιστώσεις διεθνούς εμβέλειας. Το στοιχείο αυτό, θα πρέπει να προκαλεί στοχασμό στους διαμορφωτές της εκπαιδευτικής πολιτικής, για ανάληψη ανάλογων πρωτοβουλιών. Αισιόδοξο μήνυμα για τα εκπαιδευτικά πράγματα είναι το ότι οι εκπαιδευτικοί ζώντας σε συνθήκες οικονομικής κρίσης, εκφράζουν τον συγκεκριμένο βαθμό συνολικής επαγγελματικής ικανοποίησης. Η υψηλή ικανοποίηση ως προς τις διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται στον εργασιακό χώρο, λειτουργεί ως θωράκιση κατά του Burnout.

Τέλος, το ερευνητικό παζλ θα μπορούσε να συμπληρωθεί και με την διερεύνηση της τυχόν επίδρασης της επαγγελματικής ικανοποίησης των εκπαιδευτικών στις επιδόσεις των μαθητών.

Βιβλιογραφία Ξενόγλωσση

Ammann, T. (2004): Zur Berufszufriedenheit von Lehrerinnen: Erfahrungsbilanzen in der mittleren Berufsphase. Bad Heilbrunn: Klinkhardt.

Bieri, Th (2002). Die berufliche Situation der Lehrpersonen Zufriedenheit, Belastungen, Wohlbefinden und Kündigungen im Lehrberuf. Dissertation, Erberhard-Karls Universität Thübingen. gr (Ανασύρθηκε, 31/10/2015, από: http://w210.ub.unituebingen.de/dbt/volltexte/2004/1226/pdf/Diss_Bieri_complete.pdf.

Bieri, Th. (2006). Lehrpersonen: Hoch belastet und trotzdem zufrieden? Bern, Stuttgart, Wien: Haupt Verlag.

Chaplain, R. P. (1995). Stress and job satisfaction. A study of school primary school teacher. *Educational Psychology*, 15(4).473-489.

Eliophotou-Menon, M., Papanastasiou, E. & Zempylas, M. (2008). Examining the relationship of job satisfaction to teacher and organizational variables: evidence from Cyprus. *Journal of the Common Wealth Council for Educational Administration and Management*. 36, 3, 75-86.

Herzog, W., Herzog, S., Brunner, A. & Müller, P. (2005). Zwischen Berufstreue und Berufswechsel. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*, 8(4), 595-611.

Known, J. Wang, H., & Clifton, R.A. (2010). Rethinking our assumptions about teachers' job satisfaction in China and the West. *Australian Journal of Education*, 54 (2), 115-132.

Kohler, L. (1988), Job satisfaction and corporate business managers: An organizational behaviour approach to sport management. *Journal of Sport Management*, 2, 100-105.

Kyriakou, C. & Sutcliffe, J. (1979). Teacher stress and satisfaction. *Educational Research*, 21,89-96.

Locke, E.A (1976). The nature and the causes of job satisfaction. In D.M. Danette. (Ed.), *Hudbook of industrial and organizational psychology* Chicago:Rand McNally.

Menon, M. & Christou, C. (2002). Perceptions of future and current teachers on the organization of elementary schools: a dissonance approach to the investigation of job Satisfaction. *Educational Research*, 44(1), 97–110.

Prick, L.G.M. (1989). Satisfaction and stress among teachers. *International Journal of Educational Research*, 13(3), 363-378.

Sari, H. (2004). An analysis of burnout and job satisfaction among Turkish special school head teachers and teachers, and the factors effecting their burnout and job satisfaction. *Educations studies*, 30, 3, 291-306.

Spector, P.E. (1992). Summated rating scale construction: An introduction: Quantitative applications in the social sciences. Sage University Papers Series 07-82. Newbury Park, CA: Sage Publications.

Zempylas, M. & Papanastasiou, E. (2006). Sources of teacher job satisfaction and dissatisfaction in Cyprus. *A Journal of Comparative Education*, 36 (2), 229-247.

Zigarreli M. (1996). An empirical test of conclusions from effective schools research, *The Journal of Educational Research*, 90, pp.103-109.

Βιβλιογραφία Ελληνική

Γραμματικού, Κ. (2010). Επαγγελματική ικανοποίηση εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης ως προς τις συνθήκες εργασίας. Διπλωματική εργασία. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο. Αθήνα.

Δήμου, Ι. (2004). *Επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης-ο ρόλος του Διευθυντή της σχολικής μονάδας*. Μεταπτυχιακή εργασία. Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Καντάς, Α. (1992). Η επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. *Νέα Παιδεία*, 30-43.

Καντάς, Α. (1998) *Οργανωτική – Βιομηχανική Ψυχολογία: Επιλογή Αξιολόγηση Προσωπικού*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Καντάς, Α. (2009). *Οργανωτική-Βιομηχανική Ψυχολογία: Κίνητρα, Επαγγελματική ικανοποίηση, ηγεσία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα

Μακρή – Μπότσαρη Ε. & Ματσαγγούρας Η. (2003), *Δομή της επαγγελματικής αυτοαντίληψης και της επαγγελματικής ικανοποίησης εκπαιδευτικών Α/θμιας Εκπαίδευσης*. Πρακτικά 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Παιδ/ικής Εταιρείας Ελλάδος.

Παπαδόπουλος, Ι . (2008). *Η επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών και η επίδρασή της στην ψυχοσωματική υγεία*. Πτυχιακή Εργασία. Πανεπιστήμιο Κρήτης.

Παπαδόπουλος, Ι (2014). Η εργασιακή ικανοποίηση και η ασκούμενη μορφή ηγεσίας στις σχολικές μονάδες. *Εκπαιδευτικά*, 109-110. 179-208.

Πετρίλη, Σ. (2007). *Έρευνα επίδρασης μιας σειράς εσωτερικών και εξωτερικών παραγόντων στο αίσθημα εργασιακής ικανοποίησης υπαλλήλων ιδιωτικών εταιριών*. Πτυχιακή εργασία. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών επιστημών.

Σαλωνίτης, Π. (2002). Επαγγελματική ικανοποίηση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης Ν. Κορινθίας. *Παιδαγωγικό Βήμα Αιγαίου*, 45, 53-75.

Ταρασιάδου, Α. & Πλατσίδου, Μ. (2009). Επαγγελματική ικανοποίηση των Νηπιαγωγών: Ατομικές διαφορές και προβλεπτικοί παράγοντες. *Επιστήμες της Αγωγής*. 4, 141-154.